

ÚROVEŇ MRAVNÝCH HODNÔT ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA V SR

Ján Knapík¹

¹Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta v Košiciach, Katedra spoločenských vied, Hlavná 89, 041 21 Košice, Slovenská republika

Abstrakt

Štúdia predstavuje výsledky výskumu, ktorý porovnával úroveň mravných hodnotových orientácií u študentov učiteľských a neučiteľských študijných programov. Mravné hodnoty majú spomedzi všetkých hodnôt najvšeobecnejší charakter, čo znamená, že ovplyvňujú všetky ostatné hodnoty. Pre budúcich učiteľov je dôležité, aby boli nielen vysokokvalifikovanými pedagógmi, ale aby boli zároveň aj mravne uvažujúci a konajúci, čo má zásadný vplyv na integráciu mravných noriem u ich žiakov a študentov.

Na zber výskumných údajov bol použitý štandardizovaný Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu (HO-PO-MO; Vonkomer, 1991). Výskumný súbor tvorilo 1 071 študentov z 8 vysokých škôl z celého Slovenska, výskumný súbor je reprezentatívny, čo sa týka pomeru pohlaví.

Z analýzy štatistických dát vyplýva, že študenti učiteľských študijných programov mali vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií ako študenti neučiteľských študijných programov. Tento fakt naznačuje vplyv štúdia učiteľských študijných programov na úroveň mravných hodnotových orientácií.

Kľúčové slová: vysokoškolskí študenti; učiteľské a neučiteľské študijné programy; mravné hodnotové orientácie

Abstract

THE LEVEL OF MORAL VALUES OF TEACHER STUDENTS IN THE SLOVAK REPUBLIC

The study presents the results of research that compared the level of moral value orientations in students of teacher and non-teacher study programs. Moral values have the most general character of all values, which means that they affect all other values. It is important for future teachers not only to be highly qualified teachers, but also to be morally thinking and acting, which has a major impact on the integration of moral standards in their pupils and students. A standardized Questionnaire for determining value orientations, attitudes to values and performance motivation was used to collect research data. The research group consisted of 1 071

students from 8 universities from all over Slovakia, the research group is representative in terms of gender ratio. The analysis of statistical data shows that students of teacher study programs had a higher level of moral value orientations than students of non-teacher study programs. This fact indicates the impact of the study of teacher education programs on the level of moral value orientations.

Keywords: university students; teacher and non-teacher study programs; moral value orientations

1. ÚVOD

Hodnoty sú odjakživa súčasťou ľudskej existencie. Spočiatku v podobe hľadania/objavovania dobra, pravdy, morálneho či estetického úsudku, v súčasnosti tiež ako súčasť výskumného úsilia vedcov z celého sveta. Jedinec prichádza do kontaktu s problematikou hodnôt od najútlejšieho veku. Hodnoty ho obklopujú a formujú aj vtedy, keď si to neuvedomuje – neustále sú a budú súčasťou jeho života. Na počiatočný vplyv rodinnej socializácie, ktorá formuje základný balík hodnôt, postupne nadväzujú vplyvy školy a celospoločenské pôsobenie. Vysoké školy sú vrcholné vzdelávacie, vedecké a umelecké ustanovizne poskytujúce vzdelanie prostredníctvom akreditovaných študijných programov. Ich poslaním je rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť, a tak prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a zdravia pre blaho celej spoločnosti.¹ Tento zámer, uvedený vo Vysokoškolskom zákone, je platný pre všetkých vysokoškolských študentov, ale silnejšiu záväznosť naberá v prípade študentov učiteľských študijných programov. Dôvod je jednoduchý, títo študenti majú byť pripravení vysokou školou na čo najkvalitnejšie vykonávanie svojej profesie. Čo v prípade učiteľa znamená, že má formovať svojich žiakov a študentov v duchu vyššie uvedených zásad, teda skĺbiť vedomosti, zručnosti, tvorivosť, spolu s múdrosťou a dobrom – mravnosťou, do harmonickej osobnosti. Dôležité je, aby sa o to snažili spôsobom, ktorý rešpektuje kultúrne prostredie žiakov a študentov (Civáňová, 2020). Budúci učitelia sa tak stávajú spoluformovateľmi nastupujúcej generácie a tým dostávajú dôveru, ktorej súčasťou je značná zodpovednosť a spoločenský vplyv.

Cieľom štúdie je analyzovať úroveň mravných hodnotových orientácií u slovenských vysokoškolákov. Použili sme štandardizovaný merný prostriedok HO-PO-MO (Vonkomer, 1991). Parciálne výsledky v tejto štúdii sú výsledkom dlhodobého skúmania.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Odborná literatúra sa problematike hodnôt venuje z rôznych uhlov pohľadov, čo naznačuje aj je zložitost teoretickú, metodologickú aj aplikačnú. Hodnotu možno chápať ako koncepciu dobra. Hodnota je v kladnom zmysle chápaná ako subjektívne poňaté dobro. Hodnotné je to, čo je pre subjekt dobré, z čoho sa môže tešiť, čo mu prináša nejaké uspokojenie, čo považuje za správne, užitočné atď. Hodnoty sú teda subjektívne žiaduce. V psychológii je to určitá vlastnosť vnímaných objektov, ktoré signalizujú motivovanému organizmu uspokojenie potreby (Nakonečný, 2009). Oyserman (2015) predstavuje hodnoty na širšom základe, než je uspokojovanie potrieb. Vníma ich ako internalizované kognitívne štruktúry, ktoré usmerňujú výber vyvolávaním pocitu základných princípov správneho a nesprávneho (napr. morálne hodnoty), pocitu priorít (napr. osobný úspech verus skupinové dobro) a podnecujú ochotu vytvárať zmysel skutočnosti a vidieť vzorce (napr. dôvera verus nedôvera). Hodnoty sa môžu analyzovať nielen na individuálnej úrovni, ale aj na úrovni spoločnosti alebo skupiny, čo znamená, že spoločnosti, kultúry a iné sociálne skupiny majú normy, priority a usmernenia založené na hodnotách opisujúcich, čo by ľudia mali robiť, aby robili veci „správne“, „morálne“, „hodnotné“. Rôzne society potom môžeme charakterizovať na základe ich hodnôt ako konzervatívne alebo liberálne, tradičné alebo progresívne, náboženské alebo sekulárne a pod. Poznanie hodnotového systému človeka navodzuje pocit, že vieme predpovedať, ako sa bude jedinec správať v konkrétnej situácii; vplyv hodnôt na správanie však podlieha situačným obmedzeniam.

V sociálno-psychologickom ponímaní je hodnota subjektívne ocenenie alebo miera dôležitosti, ktorú jedinec prisudzuje určitým veciam, javom, symbolom a iným ľuďom (Průcha, Walterová, Mareš, 2013). Kolář a kol. (2012) definujú hodnotu ako postoj, presvedčenie človeka o tom, čo je významné, potrebné, cenné, o čo sa treba

1 Porov. Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 1, b. 1–3.

usilovať. Hodnotami nazývajú všetko, čo prináša uspokojenie, príp. uvažujú o hodnotách v užšom zmysle ako o základných kultúrnych kategóriách, ktoré reflektujú vyššie, t. j. mravné, sociálne a estetické tendencie, normy a ideály človeka. Hodnoty sú teda vytvárané ľudským hodnotením. Časť hodnôt môžu akceptovať celé skupiny, resp. celá spoločnosť; určité hodnoty, napr. morálne, majú trvalú absolútnu platnosť, iné sú premenlivé a majú krátkodobé trvanie.

Z pedagogického hľadiska sú dôležité: hodnotové systémy mládeže; vzdelanie ako spoločenská hodnota – významnosť, ktorá je prisudzovaná úlohe vzdelania pre život jedinca a rozvoj spoločnosti; hodnoty v podobe cieľov a obsahov školskej edukácie, explicitne koncipované vo vzdelávacích programoch (Průcha, Walterová, Mareš, 2013). Výchovou možno ovplyvňovať tvorbu a hierarchiu spoločensky uznávaných hodnôt pomocou prepojenia troch základných zložiek hodnoty: emocionálnej, kognitívnej a behaviorálnej. Hodnotová výchova, ktorá je označovaná aj za výchovu hodnôt alebo výchovu k hodnotám, kultivuje hodnotové myslenie, cítenie, konanie, hodnotové postoje a odovzdávanie hodnotového kánonu v medzigeneračnej kontinuite (Kolář a kol., 2012).

Pojem hodnota je podrobený interdisciplinárnemu skúmaniu, čo vytvára predpoklad jeho hlbšieho definovania a zároveň širokospektrálneho chápania (Maturkanič, 2021). Pohľad jednotlivých vied odráža obsahovú pestrosť tohto pojmu a súčasne odhaľuje odlišnosti v štruktúre hodnôt, spôsobené národnými, kultúrnymi, etnickými, ekonomickými, náboženskými a sociálnymi rozdielmi, identifikovateľnými naprieč ľudským spoločenstvom (Kučerková, 2020). Vedecké skúmanie ľudských hodnôt prebieha na začiatku 20. storočia spájalo túto problematiku predovšetkým s morálkou. Neskôr pribudli hodnotové koncepty, ktoré mali konkrétnejší charakter i väčšiu spojitosť s individuálnymi hodnotovými preferenciami, čo vytvorilo možnosti na koncipovanie flexibilnej hodnotovej hierarchie, v zmysle autentickejšej reflexie hodnôt žitých konkrétnou skupinou v odbornom diskurze.

Súčasťou výchovy k hodnotám je aj mravná výchova. Jej cieľom je zastrešiť všetky aktivity, ktoré smerujú k formovaniu charakterových kvalít osobnosti a žiaduceho mravného konania. Odovzdáva súbor hodnôt, noriem, pravidiel, požiadaviek, ktoré sú súčasťou morálky a sleduje, aby sa ich plnenie stalo každodennou súčasťou života žiakov (Sádovská, 2012).

Mravná výchova súvisí aj so súčasnými teoretickými konceptami, ktoré analyzujú intelligen-

ciu nielen v kontextoch logického uvažovania, ale zasadzujú ju do širšieho sociálneho prostredia, kde sa zdôrazňuje využívanie vlastných predpokladov a zdrojov riešenia pri modelovaní sociálnych interakcií, zvládání záťažových situácií, alebo pri napĺňaní vlastných životných plánov. V tejto súvislosti sa hovorí o sociálnej, emocionálnej, praktickej, spirituálnej, ekologickej či sexuálnej inteligencii. Na prelome 20. a 21. storočia sa začína teoreticky koncipovať a tiež empiricky verifikovať konštrukt morálnej inteligencie, o ktorej sa v súčasnosti začína diskutovať so značnou naliehavosťou (Kaliská, 2014). Podľa Haasa (1998) je súčasťou morálnej inteligencie schopnosť morálne uvažovať a morálne sa správať. V tomto kontexte naberá na význame mravná výchova, ktorú Půcha, Mareš a Walterová (2013) charakterizujú ako výchovné pôsobenie na žiaka resp. študenta, jeho rozum, predstavy, postoje, city, vôľu a konanie s cieľom dosiahnuť súlad so všeobecne uznávanými zásadami etiky. Mravná výchova sa opiera o všeludské mravné hodnoty a humanistické tradície, ktoré sú charakteristické úctou k životu a ľuďom, ľudskej práci a kultúre, rešpektom k pravde, spravodlivosti ap. V škole môže mať laický alebo náboženský charakter. Morálny vývin jedinca je pritom formovaný podstatne širším spektrom vplyvov – predovšetkým rodinnou výchovou, vekom, zvláštnosťami osobnosti, sociálnym prostredím, normami spoločnosti.

Konštatujeme, že hodnoty zásadným spôsobom ovplyvňujú edukačný proces. V tomto kontexte sme stanovili základnú vedeckú otázku: *Aká je úroveň mravných hodnotových orientácií študentov učiteľských študijných programov?*

3. FORMULÁCIA VEDECKÉHO PROBLÉMU

Stanovenie vedeckého problému nastoľuje základný rámec skúmania, a to zistiť, aká je úroveň mravných hodnotových orientácií u študentov učiteľských študijných programov a následne zistiť, či a nakoľko sa odlišujú respondenti učiteľských študijných programov od respondentov neučiteľských programov. Túto otázku považujeme za dôležitú preto, lebo hodnotová orientácia budúcich učiteľov vytvára predpoklad na budovanie identickej hodnotovej orientácie u (ich budúcich) žiakov a študentov. Učiteľ môže vo výchovno-vzdelávacom procese presadzovať aj hodnoty, ktoré sú súčasťou vzdelávacieho kurikula, napriek tomu, že on sám ich nemá integrované. Avšak takýto spôsob pedagogického pôsobenia považujeme za neautentický, a teda neúčinný. Od

budúcich učiteľov máme preto právom očakávať vysoký štandard hodnôt, ktoré umožňujú budovanie spoločnosti založenej na pevných morálnych a etických normách, empatickom sociálnom cítení, rešpektovaní vzdelania ako prostriedku širokospektrálnej kultivácie osobnosti s adekvátnym zakomponovaním ekonomických a estetických hodnôt do celkovej štruktúry hodnotovej orientácie. Keďže pedagogické fakulty pripravujú profesionálov v oblasti výchovy a vzdelávania, predpokladali sme, že ich hodnotový systém bude pôsobením vysokej školy pozitívne ovplyvnený, čo sa odrazí i vo výsledkoch výskumu. Tým, samozrejme, nechceme povedať, že vysokoškooláci neučiteľských študijných programov nepotrebujú kultivovať svoje hodnoty, no je zjavné, že ťažisko ich vysokoškolskej edukácie je sústredené na iné oblasti – nie na odovzdávanie vedomostí, zručností, postojov a hodnôt žiakom a študentom v edukačnom procese, ale na čo najprecíznejšie zvládnutie študijného programu, čo má poslúžiť na brilantný profesionálny výkon, vedeckú dráhu absolventa, prípadne oboje.

Výskumný problém sme konkretizovali v nasledujúcej výskumnej otázke: Aká je úroveň mravných hodnotových orientácií u študentov učiteľských a neučiteľských študijných programov? Cieľom výskumu bolo overiť existenciu rozdielov v úrovni hodnotových orientácií – vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických, sociálnych – u vysokoškolských študentov vo vzťahu k učiteľským a neučiteľským študijným programom, ročníku štúdia a pohlaviu.

Súčasnou prípravu budúcich pedagógov sú teoretické predmety a praktická príprava, kladúca dôraz na odovzdávanie konkrétnych hodnôt. Od učiteľov sa očakáva ich vyznávanie a praktizovanie v edukačnom procese, ale aj iných oblastiach života. Okrem toho sú učitelia pripravovaní na to, aby boli nápomocní pri integrovaní hodnôt do života žiakov/študentov, s ktorými pracujú. V prípade mravných hodnôt môžeme uviesť, že majú spomedzi 5 skúmaných hodnotových orientácií najvšeobecnejší charakter. V realite to znamená, že ich praktizovanie, resp. nepraktizovanie má významný dopad na všetky ostatné hodnoty a oblasti života.

V nadväznosti na výskumný problém sme stanovili nasledujúcu hypotézu:

H: Študenti učiteľských študijných programov majú vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií ako študenti neučiteľských študijných programov. Učiteľské študijné programy obsahujú štúdium teoretických vedomostí a praktickú prípravu zameranú na zdôvod-

ňovanie, vysvetľovanie a integráciu hodnôt. Dá sa teda očakávať, že učitelia budú mať vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií.

4. METODOLÓGIA

Základným merným prostriedkom bol štandardizovaný Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu (Vonkomer, 1991). Dotazník skúmajúci hodnotové orientácie obsahuje 11 reálnych situácií, pričom každá z nich má 5 alternatívnych odpovedí, mapujúcich hodnotové orientácie: a) vzdelávacie, b) estetické, c) mravné, d) ekonomické, e) sociálne. Respondenti ich po prečítaní zoradili do poradia: na prvé miesto alternatívnu odpoveď s najväčším významom a číselnou hodnotou 5; odpoveď s najmenším významom na piate miesto s pridelenou číselnou hodnotou 1. Z uvedených situácií a alternatívnych odpovedí vyplýva, že každá hodnotová orientácia môže získať skóre v rozpätí od 11 do 55.

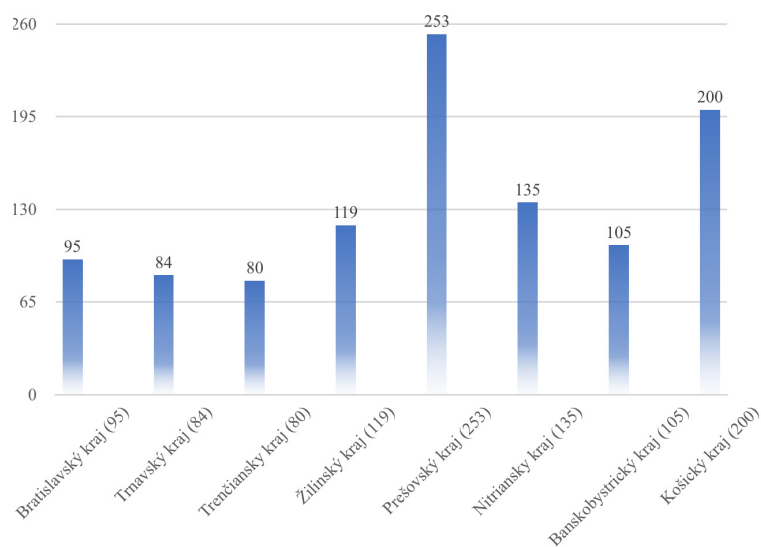
Výskumu sa zúčastnili vysokoškolskí študenti denného štúdia, slovenského štátneho občianstva, pochádzajúci zo všetkých krajov Slovenska, študujúci na vysokých školách v Bratislavskom, Žilinskom, Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji. Skúmaný súbor je reprezentatívny, čo sa týka pomeru pohlaví. Výskumnú vzorku tvorí 1 071 respondentov, z toho 624 žien a 447 mužov študujúcich v dennej forme štúdia na 28 fakultách 8 verejných vysokých škôl.

Vo výskume mali zastúpenie všetky slovenské kraje, v ktorých majú respondenti trvalý pobyt (Graf 1). Najviac zastúpený je Prešovský kraj (253 študentov), najmenej Trenčiansky kraj (80 študentov). Vo výskumnom súbore figurujú študenti z 8 verejných vysokých škôl (Graf 2), ktorí študovali na 28 fakultách. Najväčšie zastúpenie má Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (346 študentov), najmenšie Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre (24 študentov).

Spomedzi 1 071 respondentov študovalo 683 študentov učiteľské študijné programy a 388 študentov neučiteľské študijné programy (Tab. I). Najviac študentov v kategórii učiteľských študijných programov študovalo humanitné vedy a najmenej technické vedy. V neučiteľských študijných programoch bolo zase najviac študentov technických vied a najmenej študentov prírodných vied.

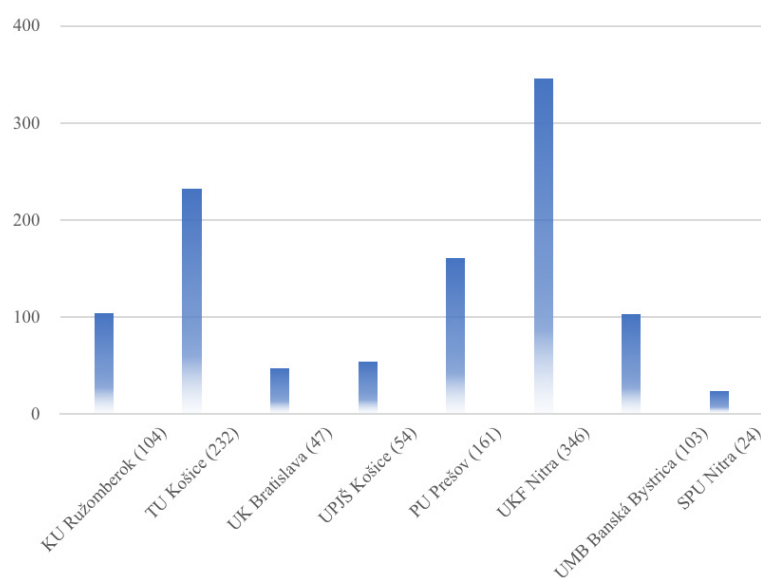
5. VÝSLEDKY

Tabuľka II a Graf 3 zobrazujú celkové priemery hrubého skóre. Na základe výsledkov môžeme

Graf 1: Respondenti podľa krajov trvalého bydliska

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf 2: Respondenti podľa vysokých škôl

Zdroj: vlastné spracovanie.

Tabuľka I: Respondenti podľa študijných programov

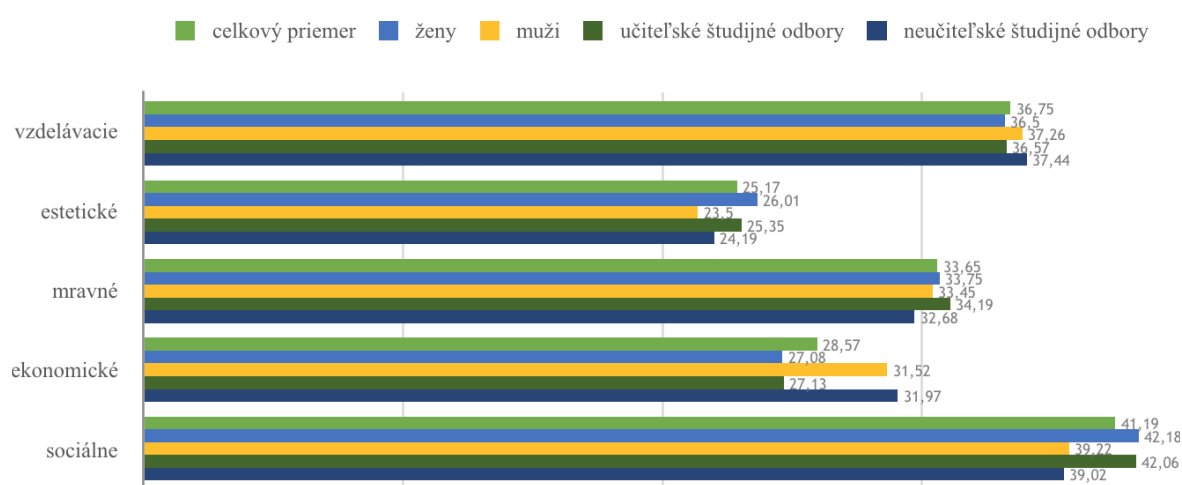
Učiteľské študijné programy	Počet	Neučiteľské študijné programy	Počet
Humanitné vedy	278	Humanitné vedy	126
Prírodné vedy	68	Prírodné vedy	7
Technické vedy	12	Technické vedy	231
Humanitné a prírodné vedy	121	Poľnohospodárske vedy	24
Predškolská a elementárna pedagogika	204		
Spolu	683		388
Celkom			1 071

Zdroj: vlastné spracovanie.

Tabuľka II: Porovnanie celkových priemerov, mužov, žien, učiteľských a neučiteľských študijných programov

	Vzdelávacie	Estetické	Mravné	Ekonomické	Sociálne
Celkový priemer	36,75	25,17	33,65	28,57	41,19
Muži	37,26	23,50	33,45	31,52	39,22
Ženy	36,50	26,01	33,75	27,08	42,18
Učiteľské študijné programy	36,57	25,35	34,19	27,13	42,06
Neučiteľské študijné programy	37,44	24,19	32,68	31,97	39,02

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf 3: Porovnanie celkových priemerov, mužov, žien, učiteľských a neučiteľských študijných programov

Zdroj: vlastné spracovanie.

konštatovať, že respondenti si najviac cenili sociálne hodnoty, a to na úrovni 41,19 bodov, ďalej vzdelávacie 36,75 bodov, mravné 33,65 bodov, ekonomické 28,57 bodov a najmenej estetické hodnoty 25,17 bodov. Uvedené poradie hodnotových orientácií sa zachovalo vo všetkých skúmaných ukazovateľoch. Najmenší rozdiel medzi mužmi a ženami sme zaznamenali pri mravných hodnotových orientáciách (ženy mali vyššie hrubé skóre o 0,3 bodu). Najväčší rozdiel sme našli pri ekonomických hodnotových orientáciách (ženy mali nižšie hrubé skóre o 4,44 bodu). Estetickým hodnotám pripisovali väčší význam ženy, a to na úrovni 26,01 bodov, čo bolo o 2,51 bodu viac ako u mužov. Rovnako sociálnym hodnotám dávali väčší význam ženy 42,18 bodov, čo bolo o 2,96 bodu viac ako u mužov. Najväčší rozdiel v pohlaviach bol vo vnímaní ekonomických hodnôt, ktorým pripisovali väčší význam muži, a to na úrovni 31,52 bodov, čo bolo o 4,44 bodu viac ako u žien.

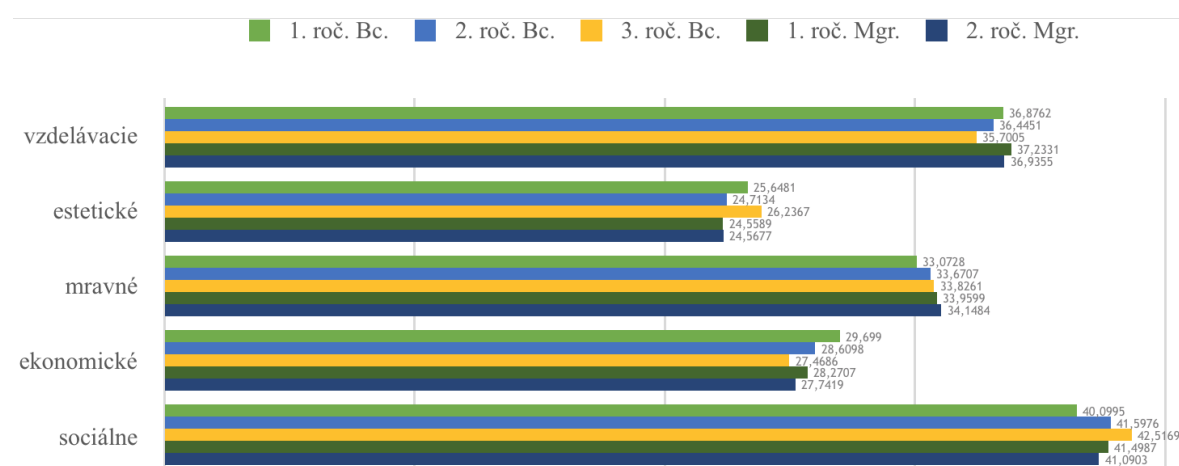
Z celkových priemerov podľa ročníkov štúdia, ktoré respondenti prideliť jednotlivým hodnotovým orientáciám (Tabuľka III, Graf 4), vyplýva, že poradie dôležitosti, ktoré sme konštatovali pri pohlaviach, bolo zachované i v jednotlivých ročníkoch vysokoškolského štúdia: 1. sociálne, 2. vzdelávacie, 3. mravné, 4. ekonomické, 5. estetické hodnotové orientácie.

Výskumom bolo zistené, že jednotlivé hodnotové orientácie mali v priebehu vysokoškolského štúdia rôzne tendencie (Graf 6). Okrem mravných hodnôt sa vo všetkých ostatných ukázal minimálny, ale poznateľný výkyv, resp. nárast/pokles v 3. ročníku bakalárskeho štúdia. Vzdelávacie hodnotové orientácie si zachovali takmer identickú úroveň v prvom aj poslednom ročníku štúdia. Mravné hodnotové orientácie mierne stúpali z ročníka do ročníka, a to z 33,07 bodov v prvom ročníku na 34,15 bodov v poslednom ročníku. Naopak, ekonomické hodnotové orientácie klesali z 29,7 bodov v prvom ročníku na 27,74 bodov v poslednom ročníku. Pri

Tabuľka III: Priemerné skóre hodnotových orientácií podľa ročníkov štúdia

	Vzdelávacie	Estetické	Mravné	Ekonomické	Sociálne
1. roč. Bc.	36,88	25,65	33,07	29,70	40,10
2. roč. Bc.	36,45	24,71	33,67	28,61	41,60
3. roč. Bc.	35,70	26,24	33,83	27,47	42,52
1. roč. Mgr.	37,23	24,56	33,96	28,27	41,50
2. roč. Mgr.	36,94	24,57	34,15	27,74	41,09

Zdroj: vlastné spracovanie.

Graf 4: Priemerné skóre hodnotových orientácií podľa ročníkov štúdia

Zdroj: vlastné spracovanie.

Tabuľka IV: Porovnanie 1. a 2. ročníka bakalárskeho štúdia v mravných hodnotových orientáciách

Študijný program	Ročník	Coef.	Std. Err.	t	P > t	[95 % Conf. interval]
učiteľský	rocnik_2	,0441333	,0173622	2,54	0,011	,0100396 ,078227
neučiteľský	rocnik_2	-,035622	,0179587	-1,98	0,048	-,0709402 -,0003038

Zdroj: vlastné spracovanie.

estetických a sociálnych hodnotových orientáciách nebol zaznamenaný systematický stúpajúci či klesajúci trend. Najväčší rozdiel sme zaznamenali v sociálnych hodnotách: medzi najnižším (1. roč. Bc.) a najvyšším priemerom (3. roč. Bc.) bol rozdiel 2,42 bodu.

Mravné hodnotové orientácie vykázali u všetkých respondentov stúpajúci trend. To by mohlo naznačovať pozitívny vplyv vysokej školy na ich úroveň. Plastickejší obraz sa nám núka pri porovnaní výsledkov mravných hodnotových orientácií medzi študentmi učiteľských a neučiteľských študijných programov. Študenti učiteľských študijných programov (tabuľka IV) mali vyššie skóre o 3,4 %, čo bolo rozdiel signifikantný rozdiel na 1 % hladine významnosti. Tým sa potvrdila hypo-

téza – študenti učiteľských študijných programov majú vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií ako študenti neučiteľských študijných programov.

Tabuľka IV uvádza porovnanie úrovne mravných hodnotových orientácií medzi študentmi 1. a 2. ročníka bakalárskeho štúdia učiteľských a neučiteľských študijných programov. Dummy premenná (zamlčaná premenná) sú tu študenti 1. ročníka bakalárskeho stupňa štúdia. Študenti 2. ročníka učiteľských študijných programov mali vyššie skóre mravných hodnotových orientácií o 4,4 %, čo bol rozdiel štatisticky významný na 5 % hladine významnosti. Pričom je dôležité uviesť, že hodnotu pre najvyššiu – 1 % hladinu významnosti prekročil len minimálne, bol vlastne na jej hranici,

Tabuľka V: Výsledky regresnej analýzy s dummy premennými pre jednotlivé hodnotové orientácie

Študijný program	Hodnotová orientácia	Coef.	Std. Err.	t	P > t	[95 % Conf. interval]
učiteľský	vzdelávacie ~ r	-,0141131	,0141749	-1,00	0,32	-,041928 ,0137018
učiteľský	estetické ~ r	-,02171	,0155105	-1,40	0,162	-,0521457 ,0087257
učiteľský	mravné ~ r	,0336917	,0108803	3,10	0,002	,0123416 ,0550417
učiteľský	ekonomické ~ r	-,0305439	,0158759	-1,92	0,055	-,0616965 ,0006087
učiteľský	sociálne ~ r	,0362818	,0143857	2,52	0,012	,0080532 ,0645103

Zdroj: vlastné spracovanie.

takže študenti 2. ročníka učiteľských študijných programov vykázali výrazne vyššie skóre v mravných hodnotových orientáciách oproti študentom 1. ročníka. Naopak študenti 2. ročníka neučiteľských študijných programov mali nižšie skóre mravných hodnotových orientácií oproti študentom prvého ročníka o 3,6 %, čo bol rozdiel štatisticky významný na 5 % hladine významnosti. Aj tento údaj naznačuje, že štúdium učiteľských študijných programov pomáha zvyšovať úroveň mravných hodnotových orientácií.

V tabuľke V uvádzame výsledky regresnej analýzy pre jednotlivé hodnotové orientácie, pričom dummy premenná, teda zamlčaná premenná, sú pri každej hodnotovej orientácii študenti neučiteľských študijných programov. Z týchto údajov vyplýva, že študenti učiteľských študijných programov mali vyššie skóre, okrem mravných, aj v sociálnych hodnotových orientáciách, a to o 3,6 %, čo bol rozdiel štatisticky významný na 5 % hladine významnosti. Naopak v prípade ekonomických hodnotových orientácií mali študenti učiteľských študijných programov nižšie skóre o 3 %, čo bol rozdiel štatisticky významný na 10 % hladine významnosti.

6. DISKUSIA

Študenti učiteľských študijných programov mali v mravných hodnotových orientáciách vyššie skóre o 3,4 % ako študenti neučiteľských študijných programov. Ide o štatisticky významný rozdiel na 1% hladine významnosti. Tým sa potvrdila naša hypotéza: Študenti učiteľských študijných programov majú vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií ako študenti neučiteľských študijných programov. Napr. výrazný rozdiel sme namerali u študentov UK v Bratislave oproti študentom UKF v Nitre. Vyššiu úroveň mravných hodnotových orientácií sme namerali aj u silno veriacich študentov. Zaujímavé zistenie prezentuje podobná

štúdia (Čepeľová & Barnová, 2020), v ktorej autorky na vzorke N = 300 študentov externej formy zistili, že s hodnotovou orientáciou súvisia predovšetkým faktory vnútorné, a to sebaregulácia, prežívanie, motivácia, emócie a duchovné faktory, na ktoré zasa upozorňuje Kováč (2007).

Smolicz, Hudson a Secombe (2001) publikovali zistenia komparatívnej štúdie morálnych hodnôt uskutočnenej medzi univerzitnými študentmi z piatich univerzít na Filipínach, v Poľsku a Austrálii. Respondentmi boli vysokoškolskí a postgraduálni študenti (N 488) študujúci na pedagogických a spoločenskovedných fakultách na dvoch nezávislých katolíckych a troch svetských štátnych univerzitách. Cieľom štúdie bolo porovnať spôsob, akým sú študenti vychovávaní k odlišným kultúrnym tradíciám, avšak pod vplyvom homogenizačného trendu globalizácie. Odpovede študentov preukázali všeobecne konzistentné postavenie každej univerzity v kontinuu hodnotovej orientácie, a to od tradičného kresťana po „postmoderného individualistu“, v závislosti od toho na akej univerzite študovali. Tieto výsledky potvrdzujú, že výchovné pôsobenie vysokej školy sa odráža aj na úrovni mravných hodnôt študentov, a to v závislosti na presadzovaných hodnotách.

Štúdia Jarrara (2013) skúmala ako sa mravné hodnoty líšia v závislosti od vzdelania, kultúry, náboženstva, pohlavia a rodinných vzťahov. Zaoberala sa otázkou mravnej výchovy u študentov univerzity v Petre v Jordánsku. Väčšina študentov verila, že vývoj morálky je ovplyvňovaný predovšetkým rodinnou výchovou. Vysokej škole pripisovali v tomto smere veľmi slabý účinok. To na prvý pohľad spochybňuje účinok vysokej školy vo vzťahu k mravným hodnotám, ale tu treba uviesť spoločenský kontext Jordánska, ktorý je vlastne pod permanentným vplyvom islamského náboženstva a arabskej kultúry, čo v praxi znamená, že mravného hodnoty vštepované rodinnou výchovou sú ďalej upevňované v celospoločenskom meradle,

vysokú školu nevynímajúc. V tomto kontexte sa študentom javí vplyv vysokej školy ako slabý, avšak v skutočnosti je upevňujúci vo vzťahu k rodinnej výchove. Tento záver potvrdzuje aj schéma, ktorú väčšina študentov prezentovala vo výskume: náboženstvo predchádza morálku a morálka predchádza zákon.

Aktuálna štúdia Dunga (2022) potvrdzuje vplyv vysokoškolského štúdia na úroveň mravných hodnôt. Zaujímavý výskum robili Mohamed *et al.* (2017), ktorí v úvode štúdie konštatujú, že profesionáli vykonávajúce svoju profesiu v Malajzii v značnej miere porušujú mravné a etické princípy, ako príklad uvádzajú predovšetkým prijímanie úplatkov a zneužívanie moci. Konštatujú, že pre spoločnosť je mimoriadne dôležité, aby sa budoval prvotriedny ľudský kapitál a to prostredníctvom spájania profesionality s morálnymi a etickými hodnotami, ktoré treba budovať u vysokoškolských študentov. Tento výskum skúmal, ako sú etika a morálne hodnoty zakomponované do inžinierskych programov ponúkaných malajzijskou tech-

nickou univerzitou. Konkrétne boli skúmané prvky etiky a morálnych hodnôt, ako aj mechanizmus, ktorý univerzita používa na vštepovanie hodnôt morálky a etiky svojim študentom inžinierstva. Keďže štúdium inžinierskych študijných programov je zamerané na dosiahnutie vysokého stupňa profesionality, úroveň mravných a etických hodnôt sa snažila univerzita zvyšovať pomocou prednášok, výukových programov a skupinových projektov. Univerzita to robí s cieľom, aby jej absolventi pracovali nielen ako profesionálni inžinieri, ale ako inžinieri so silnými mravnými hodnotami.

Súčasťou prípravy budúcich učiteľov sú teoretické predmety a praktická príprava, kladúca dôraz na odovzdávanie konkrétnych hodnôt. Od učiteľov sa očakáva, že táto výbava bude súčasťou ich skrytého kurikula nielen v škole. Kosturková (2022) upozorňuje, že je nutné sa začať zaoberať intelektuálnymi a mravnými cnosťami, ktoré by začínajúci učiteľ už mal mať vypestované. Upozorňuje na publikácie týkajúce sa problematiky návratu etiky cnosti (napr. MacIntyre, 1981).

ZÁVER

Štandardizovaný merný prostriedok HO-PO-MO (Vonkomer, 1991) bol predložený vysokoškolským študentom na všetkých univerzitách v rámci Slovenska. Výskumu sa zúčastnilo $N = 1\,071$ respondentov. Súhrne môžeme konštatovať, že výskum ukázal rastúcu úroveň mravných hodnotových orientácií u všetkých študentov v priebehu celého vysokoškolského štúdia. Porovnanie medzi študentmi učiteľských a neučiteľských študijných programov vykázalo vyššie skóre mravných hodnotových orientácií u študentov učiteľských študijných programov. Okrem toho výrazný rozdiel sme zaznamenali aj medzi prvým a druhým ročníkom bakalárskeho stupňa štúdia. Zatiaľ čo študenti učiteľských študijných programov vykázali v druhom ročníku vyššie skóre oproti prvému, študenti druhého ročníka neučiteľských študijných programov mali nižšie skóre ako študenti prvého ročníka.

Systematické edukačné snaženie pri presadzovaní mravných hodnôt u študentov učiteľských študijných programov preukázateľne vykazuje pozitívne výsledky. To je na jednej strane pozitívne konštatovanie, na druhej je to naznačenie možnej cesty v prípade, že parametre mravných hodnotových orientácií vysokoškolských študentov nie sú uspokojivé. Tieto konštatovania potvrdzujú aj mnohé zahraničné výskumy, ktorých časť sme uviedli v diskusii tejto štúdie. Uvedené závery zároveň evokujú otázku nakoľko sú vysoké školy kreatívne a cieľavedomé v snahe posilňovať výchovnú stránku edukačného procesu a tiež nakoľko si uvedomujú komplementaritu výchovy a vzdelávania aj v prípade neučiteľských študijných programov. Keďže práve tieto obsahujú menej možnosti na systematické posilňovanie mravných hodnôt, cestou k výchove profesionálov s integrovanými mravnými hodnotami je posilňovanie neučiteľských študijných programov prednáškami, kurzami a skupinovými projektmi, ktoré budú zamerané práve na oblasť mravných hodnôt.

Sme názoru, že táto problematika by sa mala odraziť najmä v aktuálne inovovanom profesijnom štandarde začínajúceho učiteľa a v jeho ďalšom profesijnom rozvoji.

Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA 1/0174/20 Integrácia morálneho usudzovania a kritického myslenia do pregraduálnej prípravy študentov učiteľstva.

LITERATÚRA

- Dung, P. X. (2022). Orientation of the Values of the Teaching Profession for Undergraduate Students Majoring in Physical Education. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 2(1), 75–84.
- Civáňová, Z. (2020). Imagery of Mystical Writings of St. Laura Montoya. *Stredoeurópske pohľady*, 2(2), 23–34.
- Čepeľová, S., & Baranová, S. (2020). Quality of Life and Value Orientation of University Students in Middle-Adulthood. *Acta Educationis Generalis*, 10(1), 68–80.
- Haas, A. (1998). *Morální inteligence: jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus.
- Jarrar, A. (2013). Moral Values Education in Terms of Graduate University Students' Perspectives: A Jordanian Sample. *International Education Studies*, 6(2), 136–147.
- Kaliská, L. (2014). Morálna inteligencia v kontexte verifikovania psychometrických vlastností dotazníka na jej meranie a vybraných demografických ukazovateľov v slovenských podmienkach. *Psychologie a její kontexty*, 5(1), 15–28.
- Kučerková, M. (2020). Memoria spirituale e scrittura mistica. Suelle scie della storiografia italiana. *Studi italo – slovacchi*, 9(2), 43–52.
- Kolář, Z. et al (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky*. Praha: Graga Publishing.
- Kosturková, M. (2022). Integrita kritického a morálneho myslenia v problematike cností a vo výskume. Prešov: Rokus.
- Kováč, D. (2007). *Psychologíou k metanoi*. Bratislava: VEDA.
- Maturkanič, P. (2021). The Magnitude of Human Life in the Horizon of Socio-Transcendental. In: *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism (Interdisciplinary Reading of the Phenomenon)*. Morrisville: Lulu Publishing Company (170–204).
- Mohamed, S. (2017). The Cultivation of Ethics and Morals Values among Malaysian University Students: A Case Study at a Malaysian Technical University. *Journal of Engineering and Applied Sciences*, 12(5), 1218–1222.
- Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
- Oyserman, D. (2015). Values, Psychology of. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier, (p. 36–40).
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál.
- Sádovská, A. (2012). *Mravná výchova*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.
- Smolicz, J. J., Hudson, D. M., & Secombe, M. J. (2001). Some aspects of moral values among university students in three societies: Poland, Australia and the Philippines. *International Education Journal*, 2(4), 203–208.
- MacIntyre, A. (1981). *After Virtue. A Study in Moral Theory*. Notre Dame (Indiana): University of Notre Dame Press.
- Vonkomer, J. (1991). Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu. Bratislava: Psychodiagnostika.

Kontakt

doc. PhDr. Mgr. Ján Knapík, PhD.: jan.knapik@ku.sk